סנדק אחד לשני אחים

ענף ב - פדיון הבן של כהן אחד לשני אחים

א. כתב מהרי"ל בהלכות מילה: "כשנעשה בעל ברית והוא קרוי סנדק בלשון חכמים, היה נוהג לרחוץ ולטבול את עצמו להכניס התינוק בטהרה לברית, ואמר גדולה מצות בעל ברית ממצות המוהל, מפני שרגליו נדמו למזבח כאלו מקטיר קטורת לשמים. ומאותו טעם כתב רבינו פרץ מה שאין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד פעמיים ושלוש **רק לכל בן בורר בעל ברית אחד**, משום דאיתמר בפ"ק דיומא כהן שהקטיר קטורת פעם אחת לא שינה עוד לעולם". ודין זה הובא להלכה ברמ"א (יו"ד סימן רסה סע' יא) שכתב: "ונוהגים להדר אחר מצוה זו להיות סנדק לתפוס התינוק למוהלו, ויפה כוח הסנדק מכוח המוהל להקדימו לקריאת התורה, דכל סנדק הוי כמקטיר קטורת. ולכן **נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד**, כדאמרינן גבי קטורת חדשים לקטורת". כלומר, מנהג ישראל שאבי הבן אינו מכבד אדם אחד להיות סנדק לכמה אחים, אלא לכל בן מכבדים סנדק אחר.

על דברי הרמ"א, כתב הגר"א בביאורו לשו"ע: "דבריו אין להם שחר, דאם כן מכל מקום מאדם אחד דווקא, ואחד לא יעשה שתי פעמים סנדק לעולם, ולעולם לא ראינו סנדק שמתעשר. אלא המנהג על פי צוואת רבי יהודה החסיד סימן מ' עיי"ש". בדברי הגר"א מבואר שהסכים עם עיקר הדין המבואר ברמ"א שאין למסור סנדקאות שני בניו לאדם אחד. אלא שחלק על הטעם המבואר ברמ"א שדין זה נלמד ממעשה הקטורת שלא נמסר פעמיים לאדם אחד, כי לפי טעם זה נמצא שאין לאדם להיות סנדק פעמיים **גם אצל שני בני אדם שונים**, ודבר זה כמובן לא מצינו. [וכן הקשה הנודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן פו) על המהרי"ל: "אם הוא כמו חדשים לקטורת, מה חילוק יש אם הוא אצל אדם אחד או אצל אדם אחר ומה יועיל שינוי בעלים, ונימא דומיא דקטורת שלא שנה בה כל ימיו, גם סנדק מי שהיה כבר סנדק פעם אחת שוב לא יכבדנו שום אדם להיות סנדק"]. ולכן נקט הגר"א את דינו של הרמ"א מטעם אחר על פי צוואת רבי יהודה החסיד [ויבואר להלן].

טעמי המנהג שלא לכבד אדם אחד כסנדק לשני בניו

ב. בערוך השלחן (יו"ד סי' רסה סע' לד) הביא קושיות נוספות על דברי הרמ"א: "וטרחו גדולים בזה, דאטו בקטורת לא היה רשאי הכהן להקריב כמה פעמים, אלא שלא נתנו לו, כדי לזכות לכולם, ואם כן כשהאב רוצה למה לא יכול ליתן". וכנראה כוונתו לקושיה שהקשה הנודע ביהודה (שם) "דבשלמא קטורת היא עבודה המסורה לכל בני אהרן איש כאחיו, ואם כן כולם שותפים בדבר ולכן לא הניחו להיות אחד שונה בה פעמיים וחברו לא יזכה במצוה זו, אבל מצות סנדק הגם שמעשרת, מכל מקום אבי הבן ששלו היא המצוה, בידו לכבד ולהעשיר משלו לאחד כמה פעמים".

"ועוד, דהרי יש מקומות שהרב הוא סנדק בכל הילדים. אך בזה יש לומר **דהרב** בעירו הוא דוגמת **הכהן הגדול** שהיה יכול להקריב כמה שירצה. אך איזה דמיון הוא לקטורת הא כקרבן דמי מפני הדם השפוך, כמו שהבאנו בסעי' ל"א ממדרש עי"ש. אך גם בזה י"ל על פי המדרש סוף פרשת לך לך וז"ל, אמר ר' אייבו בשעה שמל אברהם ילידי ביתו העמידו גבעות הערלות וזרחה עליהם חמה והתליעו ועלה ריחן לפני הקב"ה כקטורת הסמים וכעולה שהיא כליל לאישים, אמר הקב"ה בשעה שבניו של זה באים לידי עבירות וכו' אני נזכר להם הריח הזה וכו', עכ"ל המדרש".

וביאר ערוך השלחן: "ולבי אומר לי דעיקר הענין הוא **מהדברים הנעלמים**, דמצינו לרבי יהודה החסיד בצוואתו שלא יתן לאחד סנדק לשני בניו אלא אם כן מת אחד מהם עכ"ל. וכן ידוע שרבינו פרץ שממנו מקור דין זה היה חכם גדול בחכמת הנסתר, וגם רבינו הרמ"א כן, והיה להם **הדבר הזה על פי סוד**, אך שבדינים לא יאות להורות מתוך

חכמה מסותרת והנגלות לנו ולבנינו, לכן עילה מצאו לתלות טעם בקטורת, וגם זה אמת, ולכן אינו מהראוי לעבור על דברי רבינו הרמ"א".

מבואר איפוא לדעת ערוך השלחן, שמקור המנהג שלא לכבד אדם אחד כסנדק לשני בניו כמוס בטעם על פי סוד, ורבנו הרמ"א "הטמין" את הטעם האמיתי בטעם אחר - הדמיון לקטורת. והגם שעל טעם זה יתכנו פירכות, אולם מאחר וב"דינים לא יאות להורות מתוך חכמה מסותרת", נתנו לדין זה טעם על פי נגלה.

עוד מבואר בדברי ערוך השלחן, טעם למנהג העולם הנותנים סנדקאות שני בנים לרב העיר, כי דומה הדבר לכהן גדול שהיתה רשות בידו להקריב כל אימת שירצה.

כיבוד אדם אחד בסנדקאות שלושת בניו

ג. טעם נוסף למנהג שלא לתת סנדקאות שני בניו לאדם אחד, מבואר בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ז, יו"ד סימן ב) על פי הידוע מדברי הגמרא במסכת פסחים (קי, א) שיש סכנה בכל דבר שהוא "זוגות". וז"ל: "מה שעלה במחשבה אולי יש לו איזה שורש בקבלה, בכל ספרי קבלה שלמדתי עד כה **לא מצאתי שום שמץ מזה בקבלה.** אמנם לעצם המנהג אין דבר חידוש אצלינו הספרדים, מנהג זה מקובל מדור דור, **שמקפידים הרבה על זוגות**, ומי שקיבל כבר סנדקאות פעמיים מחפש לו בכסף לקנות סנדקאות שלישית בשנה ההיא. וכן למשל מקפידים שלא לבקר בבית האבל רח"ל בתוך השבעה רק פעם אחת, ואם במקרה ביקר פעמיים, מוכרח ללכת פעם שלישית. וראה זה חידוש, בהיותי בחו"ל לא הייתי בקי במנהגים אלה, ואז היה מקרה שבקרתי אצל אבל פעמיים, וביום השביעי שלחו לי שליח מבית האבל לבוא פעם שלישית, שהם מחכים לא לקום מהאבלות עד שאבוא פעם השלישית. וזה כמעט ידוע ומפורסם בכל קהילות ספרד, **וכנראה שיסודו הוא משום הזוגות המובא בגמרא פסחים**. ועם שבזמנינו זה לא קפדינן אזוגות, אך הם נשארו במנהג זה בענין האבלות לא להיכנס פעמיים שם ולא לשתות שם שתי כוסות, **וכן בענין הסנדקאות**. ומשום שדמיון פועל, לזה השאירו אותם במנהגם. ואף שבשאר דברים לא מקפידים על הזוגות, אבל כאן שנמצא בספר החסידים סימן מ' שכתב לא יעשה חברו סנדק לשני בניו אלא אם כן מת האחד, נכנס השיבוש בדעתם שיש חשש סכנה להסנדק או ח"ו לילד, אם הוא זוגי, ומאן דקפיד קפדי בהדיה, ונהרא נהרא ופשטיה".

ברם לפי טעם זה נמצא שכל האיסור להיות סנדק הוא דווקא **לשני** אחים, אבל לאחר מכן, מי שהיה סנדק אצל שני אחים, אין כל סיבה שלא יוכל להיות סנדק אצל האח השלישי, שהרי אין חשש "זוגות". ואילו בלשון הפוסקים מפורש, שאין למסור סנדקאות לאדם אחד גם בשלושה אחים, וכמו שכתב המהרי"ל [המובא לעיל **אות א**] "אין כופלין לתת בניו לבעל ברית אחד **פעמיים ושלוש** רק לכל בן בורר בעל ברית אחד", וכן נקט הש"ך (יו"ד סי' רסה ס"ק כב).

מדברי המהרי"ל יש להקשות גם על מה שכתב בשו"ת אבני חפץ (סימן צא) להתיר למי שהיה סנדק אצל שני אחים, להיות סנדק אצל האח **השלישי**: "ויש ללמוד זאת ממה שצידד המהרי"ט (ח"ב סוף סי' לא), דאף שאמרו דאם מתו שני אחיו מחמת מילה לא ימול השלישי, אם עבר ומל נתבטלה החזקה ורשאי למול הרביעי... והכי נמי לענין שאלתנו יש לומר, כיון שאנו רואים שהאיש הזה היה סנדק בבן השני ולא היה שום סכנה לא לסנדק ולא להילד, נפסקה החזקה בזה, ורשאי להיות סנדק גם בבן השלישי".

אולם כפי שמפורש בדברי המהרי"ל "אין כופלין לתת בניו לבעל ברית פעמיים **ושלוש**", וזהו שלא כדברי הישכיל עבדי והאבני חפץ.

בפשטות, הנדון האם ניתן לכבד אדם אחד בסנדקאות **לשלושה** אחים תלוי בטעם הדבר שאין מכבדים אדם אחד בסנקאות שני אחים. לפי טעמו של המהרי"ל המיוסד על הדמיון להקטרת קטורת, אין חילוק בין שני אחים או שלשה, ולעולם אין לכבד בסנדקאות אותו אדם יותר מפעם אחת.

אולם לפי המבואר בדברי הישכיל עבדי ואבני חפץ, שטעם מנהג זה מיוסד על ענייני סכנה, יש להבדיל בין סנדקאות לשני אחים שנאסרת משום סכנה [לפי הישכיל עבדי – סכנת "זוגות", ולפי האבני חפץ משום סכנה שאין ידוע מה טיבה], לעומת סנדקאות בפעם השלישית, שאין בה סכנה, ולפיכך מותרת.

ואמנם יש להבין לפי דברי הישכיל עבדי ואבני חפץ, מדוע לא חוששים לסכנה במסירה לאדם גדול [רב או אדמו"ר], וצ"ע.

אין מכבדים בסנדקאות אדם אחד פעמיים מחשש עין הרע

ד. בשו"ת תשובות והנהגות (חלק ג סימן תצב) מבאר את טעם האיסור לכבד בסנדקאות אדם אחד פעמיים, **מחשש עין הרע**. דבריו נסבו אודות השאלה הנ"ל, האם יש לאסור סנדקאות בשלושה אחים, ולאחר שהזכיר את דברי האחרונים שנהגו לכבד בסנדקאות את רבו או אביו גם בשני אחים מאחר ודומה לכהן גדול שנוטל חלק בראש [הובאו לעיל **אות א** במש"כ ערוך השלחן], כתב: "בצוואת רבי יהודה החסיד נראה שאין זה מפני שמתעשר ודומה לקטורת שלא שינה בה אדם וכמו שהקשה על זה הגר"א בביאורו, אלא **כנראה הטעם מפני עין הרע**. ולכן בסבא או אדם גדול מפורסם יודעים שזהו מפני קרבתו ואין בזה חשש עין הרע ומותר. ולפי זה כשם שמותר להיות סנדק בשני בנים מותר גם בשלוש, ויכול ליקח הרב לסנדק בלי שום פקפוק".

ומבואר בדבריו, שהאיסור המבואר בצוואת רבי יהודה החסיד לכבד בסנדקאות אדם אחד בשני אחים, נובע מחשש סכנה שיתנו עין הרע לאדם זה. ולכן באופן שאין חשש עין הרע, כגון בקרוב משפחה [אב או סב] או אדם גדול [רב או אדמו"ר] - התירו לכבד בסנדקאות יותר מפעם אחת. אולם כאשר יש חשש עין הרע, אין נפק"מ בין שנים או שלשה, ואדרבה, בשלשה אחים יש יותר חשש עין הרע, ואין לכבד אדם אחד בסנדקאות לשלשה אחים.

נמצאנו למדים שני דרכים בהבנת האיסור לכבד בסנדקאות בשני אחים לפי צוואת רבי יהודה החסיד, ונפקא מינה ביניהם: לפי הישכיל עבדי והאבני חפץ, שטעם האיסור משום סכנה, יש להתיר בשלושה אחים, כמבואר לעיל. אולם לפי התשובות והנהגות, שהחשש הוא משום סכנת עין הרע יש לאסור גם בשלושה אחים, שיש יותר חשש לעין הרע.

ולפי דברי התשובות והנהגות אין נדון סנדקאות בשלושה אחים דומה לראיה שהביא האבני חפץ ממי שמתו שני אחיו מחמת מילה, שאם עבר ומל את השלישי ולא הזיק שוב נתבטלה החזקה ומותר למול את הרביעי. כי דווקא כשמתו אחיו מחמת מילה שחוששים שיש במשפחה זו סכנה למול, כאשר עבר ומל את השלישי ולא ניזוק הוסר חשש הסכנה ומסתבר שהרביעי לא יוזק אם ימולו אותו. אולם בסנדקאות שחשש הסכנה הוא משום עין הרע, אדרבה, ככל שמתכבד פעם נוספת בסנדקאות יש חשש גדול יותר של עין הרע, ואם היה סנדק בבן שני מהיכי תיתי שנתיר להסתכן בבן שלישי.

אין לכבד בסנדקאות פעמיים משום האיסור לתת כל מתנות הכהונה לכהן אחד

ה. הנודע ביהודה (מהדורה קמא יו"ד סימן פו) דן בהרחבה בדברי המהרי"ל ורבנו פרץ, ובפתיחת דבריו הוא מוסר מודעה: "אין דעתי נוחה להשיב בדבר שאין לו שורש מן הש"ס, ודברי רבינו פרץ שהביא המהרי"ל בריש הלכות מילה הוא רק **כעין אסמכתא** לתת טעם על מה שנמנעים מלכבד לאחד בשני בנים".

לאחר שהקשה על טעמו של המהרי"ל [קושיותיו הובאו לעיל **אות א**], מסיק הנודע ביהודה טעם מחודש מדוע אין לכבד אדם אחד בסנדקאות שני אחים: "והנראה לעניות דעתי שרבנו פרץ דימה דבר זה למה שאמרו במסכת עירובין (סג, א) אמר ר' אבא בר זבדא, **הנותן מתנותיו לכהן אחד מביא רעב לעולם** וכו'. נמצא שגם האדם בשלו **ראוי שלא ליתן הכל לאחד**. וכל זה שייך רק באדם אחד, אבל בעל ברית אחר יכול גם הוא לכבד לכל מי שירצה, ומה איכפת לו במה שכבר כבדו איש אחר".

עם זאת מסיים הנודע ביהודה: "כל הדברים האלו אין להם שורש ועיקר מן הגמרא והכל רק דרך דרש ורמז ולא לעיכוב ולא למנהג קבוע, ובכל מדינת פולין אין מדקדקין בזה, ובהרבה מקומות הרב הקבוע הוא חיוב לסנדק תמיד, וגם פה קהילתינו אין הכל מקפידין בזה".

אך יש לתמוה על חידושו של הנודע ביהודה, כי הטעם לכך שלא ראוי לתת כל מתנות כהונה לכהן אחד הוא בגלל שפרנסת הכהנים מקורה במתנות הכהונה, ואם יתן את כל המתנות לכהן אחד תקופח פרנסת הכהנים האחרים. וכפי שכתב רבנו יהונתן בחידושיו על הרי"ף (עירובין דף יט, א בדפי הרי"ף) "לפי שגוזל לכהנים האחרים **שאין להם ממה שיחיו** שאין חשובים בעיני העשירים כמו זה הכהן". אולם בסנדקאות הרי אין זה ענין קיומי של פרנסה אלא סגולה לעשירות, ואם בעל הברית חפץ ביקרו של אדם אחד ומכבדו כמה פעמים בסנדקאות, ודאי אינו מקפח פרנסת אחרים וגורם רעב בעולם, וצ"ע.

ובשו"ת אבני חפץ (סימן צא) דן לפי דברי הנודע ביהודה, אם האב רוצה לכבד אדם אחד להיות מוהל וגם סנדק, שלכאורה הדבר נחשב כנתינת כל מתנותיו לכהן אחד, ואין לעשות כן. ורצה האבני חפץ לומר ע"פ דברי הפרי חדש **שבאקראי** אין קפידא לתת לכהן אחד כמה מתנות, ולכן גם בזה אין קפידא אם המוהל יהיה גם הסנדק. אולם האבני חפץ הוכיח שלא כדברי הפרי חדש מתוס' (קידושין כז, א ד"ה נתון) שביארו כי רבן גמליאל נתן מעשר ראשון לרבי יהושע ומעשר עני לרבי עקיבא, ולא נתן גם מעשר עני לרבי יהושע שהיה עני, מפני שרצה לתת להרבה עניים [כדברי הגמרא בעירובין], ושם הרי היה זה גם כן **באקראי.**

טעם המנהג לכבד את הרב בסנדקאות כמה פעמים

ו. על דברי הנודע ביהודה כתב בשו"ת חתם סופר (ח"א או"ח סימן קנח) "והנה ראיתי בנודע ביהודה דוחה דברי ר' פרץ כלאחר ומחא ליה אמוחי' [והכה על קודקודו], לכן אראה להשיב על כל דברי הגאון ז"ל במחילת כבודו כי תורה היא, ובשגם יצאתי להצדיק הצדיק דמעיקרא".

על מה שהביא הנודע ביהודה ראיה שאין מקפידים על דברי המהרי"ל ורבינו פרץ, מכך שהרב משמש כסנדק באופן קבוע, כתב החתם סופר: "תמהתי על הגאון, מה בכך, הלא חדשים לקטורת לבר מכהן גדול שמקטיר ומקריב חלק בראש, והכי נמי הרב אב"ד בעירו ככהן גדול שמקטיר ושונה" [סברא זו נזכרה בדברי ערוך השלחן, המובא לעיל **אות א**].

בשו"ת חשב האפוד (סימן קד) הוסיף על דברי החתם סופר: "שמעתי אשר מרן מהר"א זצ"ל מבעלז אמר פעם בשיחה פרטית להרה"ג מו"ה בנימין מנדלסון זצ"ל הרב מקוממיות, שהטעם שאין מקפידין ונותנין להרב סנדקאות כמה פעמים, לפי שכשהרב סנדק אין השפעת העשירות בשבילו אלא **בשביל העיר,** ולכן אין קפידא לכבד את הרב בסנדקאות כמה פעמים".

בספר שערי הלכה ומנהג על ברית מילה (עמ' רעח) מביא סמך לדברי החתם סופר שמרא דאתרא יכול להיות סנדק אצל יותר מילד אחד לאותם הורים, מלשון הכתוב (בראשית נ, כג) "וירא יוסף לבני אפרים בני שלשים גם **בני מכיר** בן מנשה יולדו על ברכי יוסף", ובתרגום יונתן: "יולדו על ברכי יוסף, כד איתילידו גזרינון יוסף". כלומר, כשנולדו בני מכיר, יוסף היה הסנדק שלהם. ולכאורה לפי דברי המהרי"ל כיצד יתכן הדבר. ומוכח מכאן שמכיון שהיה יוסף ה"מרא דאתרא", וכפי שנאמר שהיה ה"שליט על הארץ" (בראשית מב, ו) בדוגמת מרא דאתרא, לכן יוסף היה הסנדק של יותר מילד אחד מבני מכיר.

ז. על עיקר חידושו של הנודע ביהודה, שרבינו פרץ דימה את נתינת הסנדקאות לנותן מתנותיו לכהן אחד, הקשה החתם סופר: "דבר גדול דיבר הנודע ביהודה וראוי למי שאמרו, אבל ראיתי נוהגים **שהאב** בעצמו אינו סנדק שתי פעמים בבנו, ומאי טעמא לזה, וכי לא יעכב הכהן תרומותיו והלוי מעשרותיו לעצמו".

כמו כן יש להקשות כעין קושיית החתם סופר, באופן שכיבד אדם בסנדקאות בבן הראשון, ולאחר מכן כיבד אדם אחר, מה יהיה בבנו השלישי - האם יכול לכבד את הראשון בסנדקאות הבן השלישי. ולפי סברת הנודע ביהודה הדבר אפשרי, שהרי אין זה כנותן מתנותיו לאדם אחד מאחר וכיבד בסנדקאות בנו השני אדם אחר. אולם מפשטות דברי המהרי"ל ש"נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד", משמע שגם באופן הנ"ל אין לכבדו בסנדקאות.

עוד הקשה החתם סופר: "אמנם מה שהפליג רבינו פרץ **שהסנדק** הוא יותר מכולם, לא ידענא מאי טעמא, ודיו להיות הנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה [כלומר, **המסייע** לעושי המצוה אך הוא איננו עושה המצוה] כדאיתא סוף פרק קמא במכות (ה, ב) אבל להיות יותר מהם לא שמענו".

אמנם גם הנודע ביהודה עצמו מתייחס לשאלה מדוע הקפיד המהרי"ל על הסנדק שלא יהיה לשני אחים ולא על **המוהל**. ותירץ על פי דברי הגמרא ביומא (כו, א) שהסיבה שקטורת מעשרת ולא קרבן עולה, כי הקטורת פחות שכיחה מקרבן עולה, ודבר שאינו שכיח מעשיר. ואם כן, מאחר והמוהל צריך להיות אומן הבקי במלאכתו, נחשבת המילה כדבר שכיח ביחס למוהל יותר מאשר הסנדק, כי להיות סנדק זהו דבר שאינו שכיח [שכן כל אחד יכול להיות סנדק, והרבה יותר מצוי להיות מוהל פעמיים מאשר סנדק פעמיים] – ולכן רק סגולת הסנדק [שאינו שכיח] להעשיר ולא המוהל [השכיח].

ח. דרך נוספת בהבנת דברי המהרי"ל כתב רבי יעקב קמנצקי בחידושי אמת ליעקב על השו"ע (יו"ד סימן רסה סע' ד), בביאור דברי הרמ"א שהסנדק שותה את היין בברית מילה, וצריך ביאור מדוע דווקא הסנדק שותה.

וביאר רבי יעקב: "ונראה דלהלן כתב הרמ"א דכל סנדק הוי כמקטיר קטרת ולכן נוהגים שלא ליתן ב' ילדים לבעל ברית א' כדאמרינן חדשים לקטרת, ועיין בביאור הגר"א שכתב דלעולם לא מצינו סנדק שמתעשר. והנה מצינו בהרחמן שאומרים לאחר ברכת המזון בברית: הרחמן הוא יברך בעל ברית המילה אשר שש לעשות צדק בגילה, ויש לעיין מה צדק עשה, וגם צ"ב מדוע הוא נקרא בעל ברית [דודאי לא קאי הרחמן זה על האב, דהוא נזכר בהרחמן שלפני זה]. אבל הביאור הוא, שהמנהג היה שהסנדק היה נותן הסעודה למילה. כי באיזה תקופות שהיו עניים מרודים היו אלו שהפסיקו מלילד שמא יהיה הולד זכר ויצטרכו לשלם בשביל סעודת המילה, ולכן הנהיגו שהסנדק ישלם הוצאות הסעודה, דזה שייך למצוא מי שיתנדב להיות סנדק ולשלם ההוצאות. ולפי זה אין פלא מה שלא ראינו סנדק מתעשר, שעכשיו פסקו מליתן הסעודה ושוב אין לו סגולת סנדק. ולכן נקרא בעל ברית, שהוא בעל הסעודה, והוא שש לעשות צדק עם האב העני ששילם הוצאות הסעודה. ולפי זה יתכן עוד טעם למה אין נותנים לסנדק שתי ילדים. דמכיון שהסנדק נותן צדקה לאב שמשלם הסעודה, לא יהיה בכלל נותן כל מתנותיו לעני אחד. ולפי זה אתי שפיר מש"כ הרמ"א שהסנדק שותה, והיינו משום שהיין שלו".

מבואר בדבריו שהסנדקאות היא סגולה לעשירות בגלל שהסנדק היה משלם את הוצאות סעודת המילה, ולכן בירכוהו בעשירות מידה כנגד מידה על הוצאותיו.

לפי טעם זה מבואר היטב הדמיון בין סגולת הסנדקאות לעשירות לבין הקטרת הקטורת, וכמו שכתב הנצי"ב (העמק דבר, שמות ל, א) ש"עיקר תועלת הקטורת להעלות זכרון של מעשה גמ"ח, דגמילות חסדים עצמה נמשל לבשמים כמו שהארכנו בספר בראשית (כז, כז) ומשום הכי הקטורת היא המעלה זכרון הגמילות חסדים בייחוד. ומזה הטעם איתא ביומא דקטורת מעשרת, משום דכמו דגמילות חסדים מאכלת פירות בעולם הזה ומעשרת לבעליה, כך קטורת הבאה להזכיר זכותה מעשרת למזכיר". ולפי הסברו של רבי יעקב, הדברים מבוארים: מכיון שהסנדק עוסק בחסד ובצדקה

כשמשלם את הוצאות הסעודה, נחשב לו הדבר כהקטרת קטורת שמהותה ועיקר תועלתה להזכיר גמ"ח לפני הקב"ה, ועל ידי כך מתעשר עושה החסד.

והסיבה שאין מכבדים סנדק בשני אחים היא, כי מאחר והסנדק נותן צדקה לבעל הסעודה, הרי זה בכלל דברי הגמרא שלא יהיה אדם נותן את מתנותיו לעני אחד, ולכן אין לאדם להיות סנדק לשני אחים.

אך יש להעיר על דבריו כפי שהערנו לעיל על דברי הנודע ביהודה, מאחר ולפי הסברו של רבי יעקב הטעם שאין מכבדים אדם אחד בסנדקאות לשני אחים מבוסס על דברי הגמרא בעירובין שאין נותנים את כל מתנותיו לכהן אחד, נמצא שאם כיבד בסנדקאות אדם אחד, ולאחר מכן אדם אחר, יוכל לשוב ולכבד את הראשון בסנדקאות הבן השלישי, שהרי כבר אינו נחשב שנותן כל מתנותיו לכהן אחד. ואילו מפשטות דברי המהרי"ל ש"נוהגין שלא ליתן שני ילדים לבעל ברית אחד", ולא חילקו בדבר, משמע שהדבר אסור, וצ"ע.

ענף ב

פדיון הבן של כהן אחד לשני אחים

ט. ממוצא הדברים נבוא לדון בשאלה שדן בשו"ת אבני חפץ (סימן צא אות ו) "מי שהיה לו בן בכור מאשה אחת, ואחר כך נשא אשה אחרת ונולד לו גם כן בכור מהאשה השניה, שצריך לפדותו, כדאיתא ביו"ד (סימן שה סעיף יז) אם רשאי לפדותו אצל הכהן שפדה אצלו את הבכור הראשון".

האבני חפץ השיב: "והנה הטעם של רבינו פרץ דאין לתת סנדק לאיש אחד בשני בניו משום דהוי כקטורת, ובקטורת אמרו חדשים לקטורת, לא שייך כאן. אמנם הטעם של הנודע ביהודה דהוי כנותן כל מתנותיו לכהן אחד, לפום ריהטא שייך גם בזה ומהראוי היה לאסור".

ונראה כי התשובה לשאלה האם ניתן לפדות שני אחים אצל אותו כהן, תלויה בטעמי ההלכה שלא לכבד בסנדקאות אדם אחד אצל שני אחים, אשר נתבארו לעיל בהרחבה:

- לפי טעמו של **המהרי"ל** בדרך הנגלה - שהסיבה לכך היא הדמיון בין סנדקאות לקטורת, טעם זה וודאי לא שייך בפדיון הבן, ומותר לפדות שני אחים אצל אותו כהן.
- אך לפי המבואר **בצוואת רבי יהודה החסיד** שיש בדבר **סכנה,** ולפי **הישכיל עבדי** החשש הוא משום סכנת "זוגות" [או סכנה אחרת לפי האבני חפץ] - טעם זה שייך גם בפדיון הבן, ויש לאסור לפדות שני בנים אצל כהן אחד [אכן כפי שנתבאר לעיל, בבן שלישי מותר, כי אין חשש זוגות].
- כמו כן לפי המבואר **בתשובות והנהגות** שטעם האיסור לכבד בסנדקאות אדם אחד פעמיים נובע **מחשש עין הרע** - בפשטות, טעם זה שייך בפדיון הבן, ואין לפדות שני בנים אצל כהן אחד [וכמובן שגם שלושה יהיה אסור לפי טעם זה].
- גם לפי טעמו של **הנודע ביהודה**, שאין לכבד אדם אחד בסנדקאות אצל שני אחים בגלל ההלכה שאין לתת את כל מתנותיו לכהן אחד, טעם זה שייך גם בפדיון הבן, ויש לאסור לפדות שני בנים אצל כהן אחד, כמו שכתב באבני חפץ.

י. ונראה לענ"ד לחלק בין פדיון הבן לכל מתנות כהונה, על פי המבואר בספרנו **רץ כצבי** (ח"ב, ענייני כהונה, סימן יז) שבפדיון הבן, כשהכהן מקבל את כסף פדיון הבכור, אין כאן מעשה של קבלה, ואין צריך חלות של קבלה. כי כסף

הפדיון צריך רק **לעבור** דרכו של הכהן, שהוא **כמייצג את שבט הכהונה**, אבל למעשה אין הוא נחשב "**מקבל**" אלא רק "**מעביר**", כי הוא רק מעביר דרכו את הכסף כמעשה קוף בעלמא.

נמצא לפי זה שפדיון הבן שונה מכל מתנות הכהונה, ודווקא במתנות כהונה שהכהן מקבל את המתנות **באופן פרטי** שייך טעמו של הנודע ביהודה שאין לתת את כל המתנות לכהן אחד, מה שאין כן בפדיון הבן, שהכהן מקבל את המתנה כמייצג שבט הכהונה ולא באופן פרטי, ואם כן יתכן שגם לפי הנודע ביהודה יהיה מותר לתת לכהן לפדות את שני בניו, שהרי איננו מקבל את הכסף באופן אישי לעצמו אלא כנציג שבטו.

גם לפי דרכו של רבי יעקב קמינצקי, שאין לכבד בסנדקאות אדם אחד אצל שני אחים, מאחר והסנדק נותן צדקה לבעל הסעודה, והרי זה בכלל האיסור לתת את כל מתנותיו לעני אחד - טעם זה כמובן אינו שייך בפדיון הבן, שהכהן אינו משלם את הוצאות הסעודה, ולכן לפי דבריו אין כל בעיה לפדות את שני בניו אצל כהן אחד.